

בעניני חג הפסח - שיעור 901

I. בעניני מצה

(א) מצה שנאפה קודם פורים עיין בב"ח (תנ"ח) דאין יוצאין במצה האפויה קודם שלושים יום אפילו עשאה לשם פסח ותוספתא נמי דתני יוצאין בה הוי מדאורייתא אבל מדרבנן אינו יוצא בה וכ"כ המ"ב (ה) דרק בדיעבד יוצא וכ"כ הכף החיים (ו) אמנם עיין בשו"ת מהרש"ם (ו - כ"ט) שכתב דרוב הפוסקים חולקים על הב"ח

(ב) אם צריך לכם במצה כמו בלולב עיין בשפת אמת (סוכה ל"ה ד"ה זגמרא לתיח) דמצה צריך להיות שלכם כמו לולב דזה מסקנת הגמרא (פסחים ל"ח) דילפינן מגזירה שוה לחם לחם מחלה והגרי"ש אלישיב פסק דצריך האב להקנות את המצות לבניו הגדולים או לחתניו שאינם סמוכים על שלחנו למעשה יש ענין שאורחים וכנים נשואים יתנו ממון עבור המצות שיאכלו כליל הסדר כדי לזכות בהם בקנין מעות שהוא מן התורה אבל מסתבר יותר דאין צריך להחמיר חדא (כ) אפשר הלכה כהרי"ף שהשמיט הענין של לכם במצה גם להרא"ש שצריך מצתכם חשוב מצתכם דעל מנת כן נתן לו כטבעת שאולה לקדושין (ג) ועוד דאפילו דיש לומר קנין ההגבהה ומשיכה רק מדרבנן יש קנין בלעיסת המצה (ד) ויותר מכולם פוק חזי מה עמא דבר כי העולם אינם נזהרים שמצה צריך לכם

(ג) יש אומרים דאין שייך האיסור במצה נפוחה דאין שייך שיעור אגוז לזו במצות ריקיין שלנו (א"א מבוטשאטש תס"ח ואורחות רבינו 3 - דף ל"ה בשם החזו"א) מ"מ במצה כפולה המנהג להחמיר (בה"ל ת"ס - ד"ה ויש לעשות וד"ה פת עצה)

(ד) קצירת התבואה למצת מצוה ע"י מכונה אם זה נחשב לשמה עיין בשו"ע (תני"ג - ד) שטוב לשמרן משעת קצירה אמנם דעת הפר"ח דשימור משעת קצירה מדינא הוא ולעיכובא (בה"ל ד"ה טו"ז) וגם הגר"א החמיר בזה מאוד מ"מ אפילו להיש מחמירים שלא לאכול מצת מכונה למצת מצוה שאני הכא דקצירה ע"י מכונה צריך אדם להנהיג את המכונה בכל עת ונחשב ע"י ישראל משא"כ מצת מכונה הוא דלק את החשמל ואח"כ הולך מעצמו ולכן רב ש. קלוגר והאבני נזר (תקל"ז) והמ"ב והחזו"א לא אכלו מצות מכונה דאין מצות אלו נעשה לשמה וכמו שנעשה ע"י נכרי אמנם הכתב סופר והתפארת ישראל התירו דהוי ככח אדם ועוד בזמנינו דכמעט א"א לאפות לכל העולם בלי מכונה אמנם במקומות שנהגו איסור אין להם לזוז ממנהג אבותיהם (אב"נ תקל"ז) ושערים מצויינים בהלכה ק"י - כ"ז ופסקי תשובות ת"ס - ח וס)

(ה) אם יכול לקיים מצת מצוה ליל ט"ו במצה שעריכתה היתה ע"י נכרי או מחלל שבת בפרהסיא עיין בשו"ע דאין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה ע"י אינו יהודי וה"ה עריכת המצה (מ"ב ת"ס - סק"ח בשם המג"א) וכ"כ הכף החיים בשם המהרי"ו והכנה"ג ויש מקילין אם ישראל עומד ע"ג והכל תלוי אם מצה בעי שימור לשמה או רק שימור מחימוץ ולכן בעומד על גביו מועיל אמנם דעת הרשב"א דבעינן כוונה לשם מצת מצוה וכ"כ המ"ב (תני"ג - סק"ח) ואם א"א בענין אחר מותר ע"י עכו"ם כשהישראל יעמוד ע"ג ויאמר לעשות לשם מצות מצה (מג"א סק"ח ומ"ב סק"ג) והכף החיים (סק"ה) כתב דיאכל בלא ברכה איברא עיין בשו"ת מהרש"ם (ה - קכ"ח) שהתיר עריכת המצה ע"י מחלל שבת בפרהסיא ואפילו לדעת האוסרים ורק בתנאי דאם זה שלש היה ישראל כשר שכבר נילוש לשמה ע"י מעשה הראשון של ישראל והמעשה של המחלל שבת הוא מעשה לישא שניה וה"ה בנ"ד בנכרי ועוד נראה לי דיש ס"ס להתיר דאפשר דהלכתא כרב האי דאין צריך שימור לשמה ורק מחימוץ ואת"ל דצריך לשמה אפשר דהלכה כהמהרש"ם ולא כהמ"ב ואפשר דשימור לשמה הוי רק מדרבנן כהב"ח והוי רק ספק דרבנן ודלא כהפר"ח דהוי מן התורה ומ"מ קשה להקל ולשאר הימים מותר לכ"ע לאכלם

(ו) חלוקת הכזיתים מצת מצוה לכל המסובים עיין בשיעור 187 (I)

(ז) אכילת המצה בבת אחת עיין בשו"ת תרומת הדשן (קל"ט) מצוה מן המוכחר לבלוע הכזית בבת אחת וראיה מפסחים (ק"ד) אכלן לחצאין יצא משמע בדיעבד כ"כ השו"ע (תע"ה - ו) אבל המהרי"ל שהוכא כמג"א אין צריך בבת אחת ממש אלא אפילו מעט מעט בלא הפסק מותר לכתחלה וכן כתב השלחן גבוה (כ"ז) וכן שמעתי מרב ברודין

(ח) אורח שאינו אוכל מצה שרויה בפסח יש מקילים לאכול מכלים שבישלו בהם וגם מקערה שיש בו המצה שרויה וראיה ממוהר"ש מבעלז שהיה אוכל בליל הסדר בקערה עם אמו והיא פיררה לעצמה מצה בתוך המרק והוא דחף בכף את החתיכות המצה להצד ואכל את המרק ובספר נטעי גבריאל (3 - ל"ז - כ"ו) מביא ששמע מהקלוזנבורגער רבי שעשה כן משום מצות כיבוד אם שדוחה חומרא בעלמא

II. טעם להמנהג להקפיד על 18 דקות מנתינת המים עד האפיה

(א) עיין בשו"ע (תנ"ט - 3) דלא יניחו העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד אבל כל זמן שמתעסקים בו אפילו כל היום אינו מחמיץ ואם הניחו בלא עסק שיעור מיל (18 minutes) הוי חמץ ולכן צ"ע על מנהגינו להקפיד על 18 דקות מנתינת המים על האפיה אם מתעסקים בו דאפילו כל היום אינו חמץ

(ב) אמנם עיין בערוך השלחן (תנ"ט - 2) דדעת הב"ח בשם הרי"ז שסובר שאסור לשהות כשיעור מיל מתחלת הלישה עד האפיה וחשבינן בהזמן הזה גם מה שעסקו בהעיסה ואפילו אין הלכה כן מ"מ במצה ראוי להחמיר ועוד דמצטרפין השהיות אם היו ביחד כדי הילוך מיל וכ"ש אם הבצק מונח במקום חם שמדינא ממהר להחמיץ בהרבה פחות משיעור מיל וכן אחר שנתעסקו בהבצק ונתחמם הידים ממהר להחמיץ קודם הילוך מיל (ע"ש)

(ג) עיין בספר מועדים וזמנים (ג - רס"ב) שכתב דבזמנינו אין לנו מושג ורגש שמתחמם עד שהעיסה ממהר להתחמץ ורק בזמן חז"ל וכן בימי הראשונים בקיאין היו בחמימות וידעו לחלק אי נתחמם או לא אבל אנו לא בקיאין כלל ואם העיסה באמת חם מתחמץ מהר ושפיר אנו מחמירין בכל עסק שמא נתחמם ולכן מחמירין על שיעור י"ח מינוטין מנתינת המים עד סוף האפיה אפילו בלא בשהייה כלל

(ד) עיין בשו"ת חתם סופר (365 טו"מ ק"ו) שכתב דאנחנו מקפידין שלא יהיה ולא ישהה מתחלת נתינת מים לקמח עד שתוציא המצה מהתנור אלא ב' או ג' מינוטין אע"ג דשיעור חימוץ הוא י"ח מינוטין וזריזין במצות זו אפילו אנשים פחותין (ע"ש)

III. פסקי רב שלמה זלמן אויערבאך שהובא בספר הליכות שלמה

(א) מצות שלנו הואיל ועשוין ריקקין דקים וקשים וקשה לאכול מהן כשני זיתים בכדי אכילת פרס נכון לנהוג לאכלם בזה אחר זה ולא בבת אחת אם לא בכירור שיגמור כל אכילתו בתוך זמן זה

(ב) ומי שקשה לו אכילת מצה כזו בכדי אכילת פרס ויוכל להטביל המצה לרגע קטן במים ולהוציאה מיד ולא חשיב בכך כמצה שרויה דשריא לבריא רק בדיעבד (מ"ב תס"ב - ה"ז ובשער הציון ל"ז)

(ג) אם המצה הפרוסה מהודרת יותר מן העליונה השלמה לא יאכל בבת אחת אלא בזה אחר זה (פרק ט - מ"ג)

(ד) אין לו לדחוס בפיו ולאכול בחפזון בלתי רגיל דאולי הו"ל כעין שלא כדרך אכילה (פרק ט - פ"ג) ולא להעמיד שעון כנגד עיניו דקרוב הדבר שיפסיד גוף הכוונה לשם מצות אכילת מצה (סד)

IV. שאלות פרטיים הנוגעים לישיבה במלון בשבת ויום טוב

(א) הדלקת נרות במלון - בהרבה בתי מלון הונהג שמשמין שלחן אחד בזוית החדר וכל האורחים מדליקים שם ועיין בשו"ת חמדת צבי (ב - י"ט) שכתב דשתי רעות עושים בזה דעיקר כבוד שבת בנרות שעל השלחן שאוכלים שם וגם יש חשש ברכה לבטלה במה שמדליקים בפרוזדור ולא נהנה מן האור והיה ראוי שידליקו על השלחן או לכה"פ כל אחד בחדרו ועיין בשש"כ (מ"ה - ט) שתדליק את הנרות בקירוב מקום לשלחן האוכל (ולא תדליק אותם בפניה מרוחקת ממקום אכילתם) או בחדר המיוחד ואם מדליקים לא באותו חדר שאוכלים שם דלאו שפיר עבדי ועיין בספר Radiance of Shabbos (דף 13) בשם רב משה פיינשטיין דאם הדלקת הנרות מרוחקת ממקום אכילתם חשוב לברכה לבטלה ולמעשה צריך כל אשה להדליק לכל הפחות נר אחד במקום אכילה בברכה (שו"ע סעיף ב - וצ"ל ד"ה "שתי פתילות")

(ב) wake-up telephone call - אפשר יש להתיר במקום מצוה כגון לתפלה משום שהוא

שבות דשבות במקום מצוה (ע"ז - ה) וגם מסתברא שהוא אמירה לאמירה קודם שבת שהוא מותר להחט"ס (ע"ז - ז זצנ"ל ד"ה ואפילו) ועוד אם נעשה ע"י מכונת חשוב מע"ש הוא קיל טפי וע"ע באג"מ (ד - ס) ובספר שבת בחשמל (chap. 5)

ג) דלתות החשמלית שפותחים אותם בכרטיס אין להתיר לפותחם בשבת אמנם ע"י נכרי במקום צורך גדול יש להתיר (מנחת יצחק י - כ"ט) ואם הכרטיס נעשה ע"י ישראל אפשר להתיר להנאות ממנו בסכרת המג"א דרוכו ככולו דינו כתינוק שנשבה אם הוא הולך בדרך אבותיו וצ"ע ועיין בשבת בחשמל (chap. 13)

ד) חימום מים לקפה נכרי שחימום מים קרים אפילו לרוב גוים אסור לשנות ממנו דשמא ירבה בשבילו (ע"ח - ז ומ"ז שכ"ה - סק"ח) וכ"ש אסור אם עושה גם בשביל ישראל והעולם אין נזהרים בזה וצ"ע

ה) לנקות ע"י שאבק (vacuuming) נכרי הכא לנקות את חדרו אין הישראל צריך למחות דדינו כאורח ואין לו בעלות בחדרו ולא דמי למה שכתב הבה"ל (רמ"ז - ח ד"ה או לקזור) שיש להחמיר כשיטת הר"ן ודעימיה מלבנות ביתו אפילו דרך קבלנות משום דמיחזי לאנשי כשכר יום וגם דשמא יבואו אורחים שאינם מאנשי העיר הזה ואינם יודעים שדרך העיר בקבלנות (ט"ז) דהתם ביתו אבל הכא אורח הוא ואין שייך לומר דשכר יום הוא מקבל וגם האג"מ (ג - ל"ה) תמה על הבה"ל משום שהוא ספק דרבנן וכמה המתירים ומ"מ כאן בארצות הברית טוב להחמיר

ו) חדר הבגדים - אם הנכרי חותך את הכרטיס לשנים אין איסור בדבר דאדעתיה דנפשיה כעביד להקל על טרחתו ועוד יש מתירים לברור דברים גדולים אפילו ע"י ישראל (אור שמח ה - י"ח) או בדברים שדרכו לחזור בתערובות (שו"ת מהרש"ג ח - ל"ז) ואו בערימה (בה"ל ע"ט - ג ד"ה לאכול) וע"י נכרי נשאר רק ספק דרבנן

ז) מלצר נכרי שכותב על פנקסו מה שהאורח צריך מותר שזה נחשב לצורך הנכרי ואדעתיה דנפשיה כעביד

ח) נכרי שסגר אור חשמל בטעות - עיין בבה"ל (רמ"ו - ח ד"ה לזכור) דא"י שרצה לתקן נר של ישראל ונכבה בידו וחזר והדליקו מותר דזה הוי כמו לצרכו כיון שנכבה בטעות ידו ויש אומרים בשם רב ש. ז. אויערבאך דאם אמר הנכרי לישראל אם רוצה אתה שאדליק החשמל והוא אומר כן אין זה חשוב אמירה לנכרי

ט) מותר לומר לנכרי להדליק האור בבית הכסא שאין שם אור דזה חשוב כבוד הכריות אם אין שם בית הכסא אחר

י) חזרה ע"י נכרי אסור (רמ"א ר"ג - ה) וע"ע בבה"ל (ד"ה להחט) שהתיר הפמ"ג דבר יבש בדיעבד ובשם המהרי"ט לכתחלה והברכי יוסף התיר דבר לח שנצטנן לגמרי אם לא על האש ממש וצ"ע אם יש לסמוך ע"ז

V. אין אומרים ברכת מעין שבע במנין שאינו קבוע (מ"ב רס"ח - סק"י) רק אם יש קביעות על איזה ימים ויש ס"ת אצלם ושו"ת אג"מ (ד - ס"ט - ג) כתב דאפילו בלא ס"ת כל שיש מנין קבוע בבית ואפילו רק לתפלת מעריב בשבת מותר לאומרו וכן נהג האר"י ז"ל (כה"ח סק"י) וכן דעת רוב הפוסקים

VI. לובשת אשה כמה תכשיטים תחת בגדה מחשש שיגנבו אם נשארו בחדרה ועיין ברמ"א (ע"ה - ל"ו) דשתי חגורות אסור ואולי יש להתיר משום שהוא הוצאה שלא כדרכה והוא בכרמלית ובהולה על ממונה

VII. אנשים אחדים ששובתים יחדיו במלון וכל אחד אוכל משלו צריך לקיים את מצות הדלקת נרות שבת במשותף דהיינו שכל אחד ישתתף בהוצאה עבור השמן וידליק אחד מהם בברכה ואם יש להם חדר מיוחד ואין שם אור יכול כל אחד להדליק שם בברכה ואם נשותיהם עמם כולן דולקין כמנהג ישראל